

Farklı bir Robinson ve Cuma macerası^a

Emine TOPÇU^b

Michel Tournier, Cuma ya da Pasifik Arafı. Fansızcadan Çeviren: Melis Ece, 3.Basım. Ayrıntı Yayınları, 2004

Hayvan hakları, hayvan gönenci ve hayvan ongunluğu dersi kapsamında “hak” ve “doğal hak” kavramlarını incelerken var olan tüm görüşlere ulaşabilmek, farklı bakış açılarını değerlendirebilmek adına pek çok kaynağa başvurduk. Michel Tournier'nin Cuma ya da Pasifik Arafı adlı kitabı da Değerli Hocamız Doç.Dr. Raziye Tamay Başağaç Gül'ün tavsiyesi ile incelediğimiz kitaplar arasındaydı.

Eşini ve iki çocuğunu ardında bırakarak York'tan Yeni Dünya'ya yol alan Robinson, gemi kazası sonucu pasifik açıklarında ıssız bir adada tek başına kalır. Bu başlangıcı hemen hepimiz biliriz; Defoe ismi tanıdık gelmese ve kitabı okunmamış olsa bile Robinson Crusoe'yu çoğumuz tanır. Ancak Tournier'nin Robinson'u da Cuma'sı da Defoe'nun Robinson'undan oldukça farklıdır. Robinson adada karşısına çıkan ilk canlıyı öldürdüğünde bu kitabın sadece bir macera kitabı olmadığı hissedilir. Yazar mitleşmiş Robinson macerasını felsefi derinliği olan bir öykü haline getirmiş, şaşırtıcı ve zaman zaman rahatsızlık verici öğelerle ve metaforlarla bezemiştir.

Mürettebatın tamamının ölü olduğunu, adada insan yaşamadığını anlayan Robinson ilk olarak tekne yapmaya başlar ancak yaptığı tekneyi suya indiremez; bunun etrafında kimsenin olmamasından kaynaklandığını düşünür. O'na göre “Başka bir kişi, yalnızca bizi durmak bilmeden rahatsız ettiği ve düşüncemizden kopardığı için değil, aynı zamanda yalnızca ortaya çıkıverme olasılığının bile, dikkatimizin sınırında yer alan ama her an bu dikkatin merkezine yerleşebilecek, güçlü bir oyalama unsurudur”.

“Kaçış” planının başarısızlığı Robinson'un çöküşüne neden olur ve bir süre bataklıkta yaşar. Ölmüş kız kardeşinin içinde bulunduğu bir gemiyi gördüğünü zanneder ve onun dikkatini çekmeye çalışırken dışkı ve çamur ile kaplı olduğunu, “zaman”, “gerçek” gibi kavramlardan bir hayli uzaklaştığını dehşetle fark eder. Bu esnada gemi kazasından bir canlının daha kurtulduğunu öğrenen Robinson, Tenn'in kendisini bu halde gördüğünde havlamasını ilk başta hayvanın adada değişmesine bağlasa da kendisinin artık insana benzememesinden olduğunu çok geçmeden anlar. Bir başkasının olmayışının, hislerini ve düşüncelerini ne denli etkilediğinin ayırımına varması ile sadece hayatta kalmaya çalışmasının bataklıkta hayvan gibi yaşamaktan ileri gitmeyeceğini düşünür; insan gibi yaşamak için adayı düzenleme ve kendine çeki düzen verme kararı alır. “Öteki” varmışçasına kanunlar koyar, cezalar belirler, keçileri oğlakları evcilleştirir, adada tarım yapar, ihtiyacından fazla üretir ve ürettiklerini depolar, ölçü sistemi belirler, ev ve kutsal ev inşa eder. Artık bir takvimi vardır ve su saati ile zamanı bile kontrol altına almıştır.

Virane adası artık umut adasıdır. Düzeni sağlayıp ritüeller belirlemiştir ve bunları eksiksiz uygular. Çamurda yaşamaktan kurtulmuştur ama tüm bunların bir aldatmaca olduğu düşüncesi de zaman zaman Robinson'u huzursuz eder. Su saatinin durmasıyla düzenin içinde bir yarıklık oluşmasına ve adanın içinde başka bir adanın daha olduğu düşüncesine neden olur. Kaçamak anlarında, haritasını boyun eğen bir kadına benzettiği “Speranza” (umut/İtal.) adası ile cinsel ilişkiye girer. Ada artık karısıdır, pembe lüffanlar

^a *Cuma ya da Pasifik Arafı* kitabı, Ankara Üniversitesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Berna ARDA'nın danışmanlığında Etik Literatür çalışması olarak tarafıma sunulmuştur (Yz.)

^b Doktora öğrencisi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Tıp Tarihi ve Etik Doktora Programı, ✉ topcu.emine@gmail.com

ise kızları. Adadaki düzen ve Robinson'un ada ile kurduğu ilişki; adaya öldürülmek üzere getirilen ve Robinson'un çok bilinçli olarak yapmasa da kurtulmasına katkıda bulunduğu bir Arokan yerlisi ile tamamen değişir.

“Tanrı bana bir arkadaş yolladı. Ama kutsal iradesinin oldukça karanlık bir oyununun sonucu onu insan sıralamasının en alt seviyesinden seçti....Bari oturaklı bir yaşta olsaydı da benim temsil ettiğim uygarlık karşısındaki zavallılığını sakince ölçebilseydi!” diyerek yakınsa da kurduğu düzene bir köleyi dahil ettiğini düşünerek sevinen Robinson için işler beklediği gibi gitmeyecektir. Kişi ismi vermeye değer görmediği 15 yaşındaki Cuma sadece ada düzenini yok etmekle kalmaz; inançlarından düşüncelerine kadar pek çok konuda Robinson'da da köklü değişikliklere neden olur. Efendi-köle ilişkileri de binalarla birlikte yıkılır. Cuma'nın ada ile, hayvanlarla, hayatla kurduğu bağdan dolayı kendi inançlarını ve yaşayışını irdeler sık sık Robinson. Kutsal kitap ve eski inanışlar yerini güneşe bırakır; Cuma ise alt seviyede bir canlıdan, “farklı” bir insana ve son olarak Venüs'e dönüşür. “... Bana Cuma'nın, gülüşle ışıldayan, bütünüyle gülmek için yontulmuş yüzünü ver... Aptallığı ve kötülüğü birbirinden daha iyi ayırabilmek ve ortaya çıkarabilmek için başın omuza doğru sallanışını ver..” diyerek Güneşe seslenir ve Cuma'ya benzemek istediğini belirtir.

28 yıl 2 ay 19 gün sonra adaya bir geminin gelmesi ile “medeniyet”e dönme şansı doğar Robinson için. Geçmişteki Robinson'un benzerlerindeki kötülük, kaba kuvvet, nefret, açgözlülük ve değer verdikleri şeyler bugünkü Robinson'un artık o dünyaya ait olmadığını gösterir. Robinson adada kalır fakat Cuma gemi ile ayrılarak yeni bir dünyaya yol alır. “Öteki” olmadan yaşanamayacağını vurgularcasına Robinson'u yalnız bırakmaz yazar; Robinson'un Göğün Tanrısı Jüpiter'in günü anlamına gelen “Perşembe” adını verdiği ve Cuma'yı alıp götürülen geminin miçosu olan yeni bir yoldaş adada Robinson'a katılır.

1967'de Fransa'da Büyük Roman Ödülü'nü kazanan Cuma ya da Pasifik Arafı, erdem, iyilik, kötülük, düzen, bilgi, gerçek, zaman, toplum, birey, benlik, varoluş kavramlarına Robinson'un değişen kimliğiyle farklı açılardan yaklaşır. Robinson'un doğaya hükmetme, düzen sağlama, sonrasında doğanın bir parçası olma aşamalarından geçen ilişkisi; Cuma ile kurduğu efendi-köle, Habil-Kabil, Güneşperest-Venüs şeklinde değişen ilişki; insanı insan yapan “öteki” midir sorusu, farklılığın insanlar arasında derecelendirme yapmak değil, sadece farklı olmak anlamına geldiği, Robinson'un Speranza'yla cinselliği; yazarın uçuluğa ve öznenin yok sayılmasına eleştirisi okuru sadece kurguya odaklanmaktan ileriye götürerek sürekli düşünmeye sevk eder ve farklı farklı okumaları mümkün kılar. Bu yapıyla, özellikle etik alanında çalışanlar/düşünenler için okumaya değer bir kitaptır.